

A-23937

פיוטי ינאי לשמע ישראל

קרובה לסדר דברים ו ד

יוצאת לאור על ידי מנחם זולאי

ברלין הוצאת שוקן תרצ"ג

פיוטי ינאי לשמע ישראל

קרובה לסדר דברים ו ד

יוצאת לאור על ידי מנחם זולאי

ברלין הוצאת שוקן תרצ"ג

קודשה

א אחד אמה ומי ישיבך
בלבדך ואין למי אשונך
גוי אשר מלכו שינך
דימיתה לך ביישובך

הישנוייתה ייחודם לייחודך
ודמיתה ייעודם ליעודך
ויהרסם ביראה לעובדך
מי ברצדה להעידך

טעם ליפדמה ללמידים
ירצו בו תמיד בתמידים
פבד מלכותך כאחרים
להיות יחידים ולך מייחדים

(א) דהבת קודשה = קדושה, ע' עמד יו' / א. על-פי איוב כג יג, ורצונו לומר, אין מי שיכחיש את אהדתך. / ג-ד. ישראל אשר שם אותך למלכו דמית אליך בעולמך, כמו שמפרש רדולף, בישובך - בעולמך (ו). (אוד תבת „דמיתה“ נכתבו בטעות המלים „יעודם ליעודך“ שלחלן והעבר עליהן קו לסימן מחיקה). / ה-ו. על-דרך מאמרה דל, ברכות ו ע"א, אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חגיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל... ואני אעשה אתכם חגיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל... / ח. וי - בכ"י חל, ובלמד נכרת דגיה ליוה, והוא כגוי לקב"ה ומצוי הדבה בסיומי יניי, ע' למשל בספרו של הפרוס' קהלי Masoreten des Westens I עמ' כד, חי בכן נראית לו להחמו. / ט. ללמידים - לישראל הלומדים תורה. / י. קריאת-שמע מרצה כקרבן תמיד שהקריבו במקדש בבקר ובערב, ועי' ילקוט שמעוני ואחתהן רמז תתלה, דבר אחר (למה קורין שמע בבקר ובערב) משל להכם... כך אמר הקב"ה לישראל לשעבר הויתם מקריבים לי שתי פעמים ביום... מבאן ואילך אי אתם יכולים להקריב קרבנות אלא מבקש אני תמידתן של קרבנות שמע ישראל בבקר שמע ישראל בערב. / יא. כאחרים - כנראה משוישב, ואולי צ"ל מאחרים.

כֹּכ (דברים ו ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ וְג'
 וְג' (תהלים פא ט) שְׁמַע עַמִּי וְאֶעֱדָה וְג'
 וְג' (תהלים נ ז) שְׁמַעָה עַמִּי וְאֶדְבָּרָה (וּג')
 וְג' (מלאכי ב י) הֲלֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ וְג'
 וְג' (שיה"ש ו יא) אֵל גִּיט אֲנִיו וְרַדְתִּי וְג'
 וְג' (איוב כג יג) וְהוּא בְּאֶתֶר וְסִי יִשְׁכְּנוּ
 וְג' (שיה"ש ו יא) אֲנִי לְדֹרֵי וְעָלִי תִשְׁוֹקְתוּ

א א תִּשְׁוֹקְתוּ (וְקָתוּ) כְּנוּ
 לְשִׁיקְתוּ בְּפִינוּ
 מִן בְּעֲדֵינוּ ב (מִן)

ב מֵאֵד עֲזָה כְּמֹנֶת אֶהֱב
 נִדְרָמָה לְהִסְקֵת לֶהֱב
 סֶלָה לֹא יִכְבוֹה מִי רֶהֱב
 עֲלֵינוּ בְּמוֹרָא יֶהֱב

פְּלִיאָה אֵין אֶהֱבָה
 צֹאן אֶדָם אֲשֶׁר לָהּ אֶהֱבָה
 קוֹרְאִים לְעֵין כֹּל בְּרָאָה
 רִיצוּיָהּ בְּקוֹדֶשׁ נֶאֱוָה

שׁוּנֵי בְּאֶהֱבֵת רְחֻבִים
 שִׁימְעֵתֶם שְׁנוֹת בְּאֵילַת אֶהֱבִים
 תַּמַּח כִּי רְשָׁפִיהָ רְשָׁפִי לְהִבִּים
 תִּשְׁקֶף אֶהֱבָה אֲשֶׁר לָהּ אוֹהֲבִים

יג. כֹּכ = כְּתוּב. / יד. וְג' = וְנִמְסַר. - אא) ב. נִשְׁקָתוּ - עֲפִי שִׁיחָא ב. - א-ג. עֲפִי שִׁיחָא ב. - ו-ז. רֶהֱב - עֲנִינוּ נֹאוֹת הַזִּיק. / ד. יֶהֱב - יִתֵּן. פִּיעֵל אֶרְמִי הַמְצִי נֶס בְּמִקְרָא (דב ה טו). / ה-ה. פְּלִיאָה - נִדְוֵלָה וְנִפְלְאוֹת. מִל' נִפְלְאוֹתָהּ אֶהֱבָתָהּ לִי. שְׁמוּאֵל ב א כו. וְרִצּוֹנוֹ לִמְרִי. אֵין אֶהֱבָה עֲזָה מִזֶּה שֶׁאֶהֱבָת אוֹתָךְ אוֹמֶתְךָ. צֹאן אֶדָם - יִשְׂרָאֵל. עֲפִי יִהְיוּקָאֵל לוֹ לֵה. רִצּוּיָהּ - דְּבִירֵי רִצּוֹנוֹ. וְהִבּוֹנָה לְקִרְיַת שְׁמֹעַ. בְּקִדֵּשׁ נֹאוֹת - עִי' תְּהִלִּים צֶנֶד. וְנִרְאָה שֶׁהִבּוֹנָה לְבֵית הַבְּנִינָה. / ט-י. שׁוּנֵי - מִל' בְּאֶהֱבָתָהּ תִּשְׁנֶה. מִשְׁלִי ה' יִשְׁ. רֶחֱבִים - כֵּן בְּכִי, וְאֵם נֹסַח נִכּוֹן לִשְׁנֵינוּ עֲלֵינוּ לִפְרֹשׁוֹ כִּכְנוֹי לְתוֹרָה עֲפִי אוֹיֵב יֵא מ, וְהִבּוֹה מִנִּי יֵא. וְאֵילַת אֶרְבִּים (מִשְׁלִי ה' יט) כִּכְנוֹי לְיִשְׂרָאֵל. וְרִצּוֹנוֹ לִמְרִי: יִשְׂרָאֵל הַשּׁוּנִים בְּאֶהֱבֵת הַתּוֹרָה הַשְּׁמֵעֵתָם שֶׁאֶתָּה נֶס אֶתָּה שׁוֹנֶה בְּאֶהֱבָתָם. וְאוֹלֵם נִרְאִים דְּבִירֵי מִוִּירָה הִרְיָח הַמְצִיעַ לְקִרְא רֶהֱבִים כִּכְנוֹי לִמְצִיִּם (עֲפִי

כֹּכ (דברים ו ה) וְאַהֲבַתְּ אֶת יְיָ (וג')
 וְנִי (שיה"ש ח ז) מִיָּם רַבִּים (וג')
 וְנִי (מלאכי א ב) אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְיָ וְנִי
 וְנִי (ירמיה לא ב) מִרְחֹק יְיָ וְנִי
 וְנִי (משלי ה ים) אֵילַת אֲהָבִים (ויעלת-חן)
 דְּדִיָּה יִרְוֶךְ בְּכָל־עֵת בְּאַהֲבַתָּהּ תִּשְׁנֶה תִּמְדִּיר

כז

ב ב תִּמְדִּיר אֶקְרָא לָךְ
 וְאַעֲתִיר לְעַד לָךְ
 תִּתְיַנֵּנוּ בְּטַל חֵילְךָ ב (מחיה)

ג יִתְיַחַד שְׁמֶךְ / בְּמִיתְדֵי שְׁמֶךְ
 וְיִיקְרָא שְׁמֶךְ / בְּקוֹרְאֵי שְׁמֶךְ

נְתוּשׁ מַלְכוּת שׁוֹנִים אַחַת אַחַת
 וְהִשָּׁב מַלְכוּתְךָ לְאוֹמָה אַחַת

יִלְדֵי תָם בְּרֹאוֹתְךָ כִּי הֵם לֵב אֶחָד
 וְיִאֲמַרְלֶךְ מִי כָעָמְךָ גִּזֵּי אֶחָד

ה

יִוָּדַע יוֹם אֶחָד / בְּיִשְׁע מִיִּיחָד
 וְיִתְיַדַע כִּי אַתָּה אֶחָד / וְשְׁמֶךְ אֶחָד
 כֹּכ (זכריה יד ט) וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ (וג')
 וְנִי (תהלים סח כז) בְּמִקְהֻלֹּת בְּרַכּוֹ אִים (וג')

ישעיה נא ט, תהלים פו ד ופס יא) ורצונו לימר: ישראל שהיו שונים באהבת נלוולי מצרים (עי' מכלילתא בא פס' ה) שהיה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז) השמעתם שישנו באהבת התורה, הנקראת אילת אהבים. - (ב) יא. עפ"י שיה"ש ח ו. - ג-ד, שונים - עי' משלי כד כא, ועם שונים אל תתערב, ודשו בו חויל (דברים רבה סוף פס' ב), עם אלו שאומרים יש אלה שני אל תתערב, ועי' להלן פיוט ד שורה ה. יתכן שבמלכות שונים כיון גיי למלכות הדפוסים, דמאמינים בשתי רשויות, ולפי זה לא יאחד זמנו לזמן כבוש פס"ע הערבים (650), אחת אחת - בכ"י בטעות, אחד אחד. לאומה אחת - לאומה שאמרת לה: אחת היא יונתי (שיה"ש ו טו.) / ה-ה, תם - ועקב, עפ"י בראשית כה כז, מי כעמך - עי' דברי הימים א יז כא, יודע - עי' זכריה יד ז.

וְנָ (תהלים נ ט) לִיִּי הַיְשׁוּעָה (וג')

(וְנָ תהלים כב ד) וְאַתָּה קָדוֹשׁ (רוש')

אֵל נָא

ד מה־מְבוֹרָךְ הוּא מְקוֹר יִשְׂרָאֵל

מְבוֹרָכִים וְקוֹרְאִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

אֶת פְּנֵיךְ יוֹשְׁבִים / וְשֹׁמֵד חוֹשְׁבִים

זֶה לָזֶה מְשֻׁמֵּעִים / וְיִחַד מְשֻׁמֵּעִים

מִה־יָפִים מְשֻׁכְּמִים וּמְעֲרִיבִים

בְּמֶרְאֵם נְאִים בְּקוֹלָם עֲרִיבִים

בְּיִיחֻדָּם אֵלָה לְאֵלָה עֲרִיבִים

וְעַם שׁוֹנִים לֹא מִתְעַרְבִים

בְּלִבָּכֶם וּבְנַפְשָׁם אוֹתֵבִים

קִדִּים וְזָעִים

מִשְׁתַּחֲוִיִּים וְכוֹרְעִים וּבּוֹרְכִים

מִתְמַדִּים וּמִפְעִימִים

מְבָרְכִים וּמְקַדִּישִׁים שְׁמֶךְ קָדוֹשׁ

ד) נ. זכות ובכבוד הוא לישראל שקוראים את שמע ביושיבה ואינם מחויבים לקרותה בעמידה. וכן הישועה החל, בראשית רבה פ"ה סח: והוא יושב סתה האודל (בראשית יח א) ר' ברכיה משום ר' לוי אמר יושב כתיב (כלומר חסר, וניתן לדרוש) בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב אתה סימן לבגד מה אתה יושב ושכינה עומדת כך בגד יושבין ושכינה עומדת על נכון. ועי' פיוט ה שורה יז-כ, ד. משמיעים - הראשון כמשמעו והשני פרושיו: קוראים את שמע. / ה. השועה המאמר בק"ש קטנה של שהיה (הנא דבי אליהו רבה פירק כא): אשרינו מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו אשרינו בשאנו משכימים ומעריבים. / ו. עפ"י שהיה ב דה. / ז. עי' שבעות לט ע"א: כל ישראל ערביין זה לזה. / ח. עי' פיוט נ שורה ג. ועם - בכ"ו ונס. ט. עפ"י פסוק ב של קרית שמע. / י. קדים - לשון קידה והשתחוויה (נדרת הכפולים דינה אצל הפישנים כדון נחו ע"י). יא. ובורכים - כורעים בדך. / יב. ומפעיעים - קוראים פעמים. - ד. א-ה. איש תם - יעקב עי' פיוט נ שורה ה. ושמע - והקדיל, כמו וישמע שאול את העם (שמואל א טו ד). וקרא להם שמעו - עי' בראשית מט ב. וענו לו שמע - עי' דברים יבא סוף פ"ב: מדוכן וכו' ישראל לק"ש משעה שנזה יעקב למיתה קרא לכל השבטים ואמר לרן שמא משאני נפשי מן העולם אתם משתחווים לאלה אחר... אמרו לו שמע ישראל ד' אליהו ד' אלהי (ועי' עוד ספרי דברים ס' לא. תנומא ויחי סוף ס' יח. פסחים טו ע"א. ב"ר פ"ה צה' תרגום וינתן לבראשית מט א ולדברים

ה איש תם בְּהֶאֱסָפוֹ בְּנֵי אֶסֶף וְשִׁמְעַ
וְקָרָא לָהֶם שְׁמֵעוּ וְעָנּוּ לוֹ שְׁמַע

בְּכֵן לְדוֹרוֹתָם נִהְיָה קִרְיַת שְׁמַע
וְלָכֵן בְּסִינֵי הִקְדִּימוּ מַעֲשֵׂה לְמִשְׁמַע

גם בָּה נִכְלְלוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְרוֹת
אֲשֶׁר נֶאֱמָרוּ לְמוֹל עֲשֶׂרֶת מִאֲמָרוֹת

דָּעוּ כִּי יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי לוֹ
יָחִיד וּמְיֻחָד וְבֵן וְאָח אֵין לוֹ

הַמִּתְמִיד עָלָיו עוֹל עִתּוֹתֶיהָ
וְקוֹרְאָהּ בְּדִקְדוּקָה אוֹתוֹתֶיהָ

וַיִּתְחַשְׁבֵּל-לוֹ / וַיִּתְחַשְׁבֵּל-לוֹ
כְּמוֹ שְׁנֵי תְּמִידִים / קִירַב תְּמִימִים

זאת כָּל שׁוֹמֵעַ וְקוֹרָא וְאֵנִי מִשְׁמִיעַ
כְּדֵי הוּא בְּקִרְיַת שְׁמַע וְקָרָא וַיִּשְׁמַע

חֲזָקָה לְבֵית / הֵם מְזוּזוֹת בֵּית
וְגִדְרָה לְנוֹף / הֵם תְּפִילָּה נוֹף

ו. ד. וילקוט שמעוני ואתהגן רמז תתלח. ולכן בסני - לא אדע מקור למאמר זה ונראה שרצינו לומר, הואיל והאבות קבלו עליהם על מלכות שמים טרם שמעו בסני אנכי ד' אלהיך - ואמרו חז"ל (יומא כח א): קים אברהם אבינו כל התורה כולה - לפיכך הקדימו בסני נעשה לשמע לרמז שקדמה עשיה לשמיעה. והוגמתי מצינו במדרש אבנר המובא בילקוט שמעוני שמות סוף רמז דעו: ראוי היה לומר לרם נשמע ונעשה, אלא כך אמרו ישראל להקב"ה, ע"י שלא שמענום קיימנו. / ה. ע"י ירושלמי ב"בזות פיק א הלכה ה: מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום . . . ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. / ו. ע"י פסוקתא רבתי פר' בא (הו' איש שלום, וינא תר"ם, עמ' קח): נאמרו עשרת הדברות כנגד עשרה מאמרות שבהם נבדא העולם. / ז-ח. עפ"י קהלת ד. ה. ונדרש בקשר עם "שמע ישראל", ע"י דברים רבה סוף פר' ב. ט. עול עתותיה - עול קרית שמע כשעתה. / י. אותותיה = אותיותיה. וע"י ב"בזות פיק ב משנה ג: קרא ולא דקדק באותיותיה וכו'. / יא. ע"י פירוש א שורה י. י. דקדק את שמע צריך שישמע לאותה ב"בזות טו ע"א. / יד. כדאי וראוי הוא בזכות ק"ש שתפלתו תשמע. / טו-טז. ע"י מבילתא בשלח פר' ה (הו' איש שלום, וינא תר"ל, דף ע"ב ע"ב): והמים לרם חומה . . . כימינום זו מזוזה ומשמאלה זו תפילין.

פיוטי ינאי לשמע ישראל

מזרח לא היִמְרָחָתָה בָּהּ עַל בַּת רַבִּים
נֶאֱמַרְת בְּיַחֲיד וְנֶאֱמַרְת בְּרַבִּים

יוֹשֵׁב עֹמֵד רְכוּב מִחֶלֶד
בְּשִׁחְרִית וְעֶרְבִית הִשְׁכַּם וְהָעֶרֶב

אֵל נָא

שִׁמְע

ו אִם אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמֵם יְהוּדִים
עַל שֵׁם הָיִית בָּשֵׁם יְה מוֹדִים
בְּאֵמֶת נִיתְכַּנּוּ יַחֲדִים
הָיִית תָּמִיד לִיחִיד מִיַּחֲדִים

נִילוּ בְּאִימָה וּבְרָעָה
עִיבֻדְהוּ בִּירְאָה וּבְחֶרֶד
דִּיפְקוּ בְּתַהֲלָה וְתוֹרָה
וְקִירָאוּ לְתוֹרָה וּלְתַעֲוָה

תְּמוֹנִים לֹא יֹאמְרוּ קְדוֹשׁ בְּמַעֲלָה
עַד אֲמוֹנִים יֹאמְרוּ בְּרוּךְ בְּמַטָּה

י. עי' ויקרא רבה פר' כז: אמר הקב"ה לישראל... לא המדחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתהיו קרין קיש לא עומדין על רגליכם ולא פורעין את ראשיכם אלא בשבתך בביתך וכו'. בת רבים - כנאי לישראל עמי' שיה"ש ז.ה. / כ.א. אל נא - הבונה לפיט הדוע, "אל נא לעולם תוערין", עי' דאווידאן, ארצי השירה והפיוט א 3870. - (ו) תבת "שמע" שבראש הפיוט היא ראש הסדר שמע ישראל המוצג כעין "מוסר" לפיוט זה והוא הדין לתבות "ד' אחד" שבראש הפיוט הבא. / ב. עי' שיה"ש וזשא פר' א: נקרא יהודים על שהם מודים להקב"ה. רונמתי בשמות רבה פר' א: יהודה על שם שהודו להקב"ה. / ה-ו. עספי תהלים ב יא. / ז-ח. דפקו - מל' קול דודי דופק, שיה"ש ה ב. דפקו על שערי שמים בדברי תהלה ותורה. הלשון דפק במוכן התפלל מצוי לרוב בלשון הפיוטים. השוה למשל: שעריך הם דופקים כעניים ודלים, בסליחה הדיועה "ישראל נושע" (דאווידאן, שם י 4234) לתורה ולתעודה - עי' ישעיה ח כ. כל דבית הוה נמצא בשניים קלים גם בקרובה אחת לינאי (כביי Adler 962, דף 18, בפיוט המתחיל: אמרו על הן הן). / ש-י.

ועת עומדם [ו] לחישה בפיהם במטה
בצמדם תרפנה כגפיהם במעלה

ומרו לי יי חסדיו

ותפירו תהלות חסדיו

חילף פי לכם גילה סודיו

ואתם שהדיו בכל יסודיו

טעמו וראו כי טוב הוא

בינו ודעו כי מיטיב הוא

ידעכם גם מיום אני הוא

יום עד לא היה וגם ביום ההוא

כבוד מישלו תנו לו

וקרוך בשמו בנו לו

למד קרית שמע אשר תקראו לו

במו מנחת תמיד תיקרו לו

מלכוהו כי הכל עבדיו

כי קשום הם מעבדיו

נאמן הוא ונאמנים עבדיו

כי אין אחר בלעדיו

שימו עליכם עול כבוד

כבר גם על פני כל העם אפבר

המונים - המוני המלאכים, אמונים - ישראל, עמי ישיעה בו ב, תהלים לא כד ועוד במ"א. ועי' חולין צא
ע"א: ואין מלאכי השרת אומרים שיהא למעלה עד שישאל אומרים שיהא למטה. / יא-יב. ולחשה - בכ"י
לחשה. בעמדם - עי' יחזקאל א כד-כה ובראשית רבה פר' טה: הקול קול יעקב... ד' דאובן אומר כתוב
בעמדם... וכי יש ישיבה למעלה... ומה הוא בעמדם בא עם דם בשעה שישאל אומרים שמע ישראל
המלאכים שותקין. / יג. תהלים ל' ד. / טו-טז. עי' עמוס ג' ו. שדרי - עי' עמי' איוב טו יט. / יז-כ.
טעמו - עי' תהלים לד ט. ידעכם - דודיעכם. גם מיום - ישיעה מנ יג. הוילך ומפיש: מיום פרושו מטרם
היות יום, כלומר לפני מקשה בראשית ה"גם" לרבות "ביום ההוא" כלומר, יום הדין של ימות המשיח. /
כא. עי' אבות ג ח: תן לו משלו. / כג-כד. עי' פיוט א שורה י. למד - כך נקדתי מתוך השערה שאלו
היה פועל היה נכתב מלא: לימד. תיקרו - תכבדו. כג. עי' דניאל ד לר. / ל. עי' ויקרא י ג.

עבור כי כל מכבדיו יכבד

ומכבודו בו יתכבד

פליאה תהי אהבתו בציריך

בכל לבך ושני יצריך

צאת נפשך ביד צריך

אהביהו בכל צריך

קדמיהו אהבה בכל מאוריד

בכל הזן אשר תיקנה בעוריד

רחמיהו בכל קרבי רחמים

בסנת הרין ובמידת רחמים

שמות אלילים קרא אללים

להיקראות אללי האללים

תמיד במקהילות ברכו אללים

כי יי הוא האללים

יבכו יי אחד

ז אין שיני יי אחד

בבן יי שיני ואין אחד

לא. עי' שמואל א ב ל / לז-לח. פליאה - עי' פיוט ב שורה ה. בציריך - לא ארע פירושו. ועי' ברכות פיק ט משנה ה: בכל לבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, ובספרי דברים פוסקא לב: אהבו עד מצוי הנפש, ונחש הילקוש (ואתחנן רמו תחלו): עד שיצא הנפש. ביד צריך - נראה שמדבק לפניו מותו של ר' עקיבא (ברכות סא ע"ב), או שיש כאן רמו להדיוטות שבזמיו. / לו-מ. קדמיהו - תהי מודיו ומקרים לו אהבה. בכל הזן - עי' ביבנות פיק ט משנה ה. בכל מאוריד בכל ממוקד. רחמיהו - בבני רוחמיהו, פירושו אהבה, כמו "אחמך ד' חוקי" תהלים יח ב. קרבי רחמים - רחמי קרבים, כלומר אהבה בכל כחות האהבה שבנפשך (כל התפעלות שבנפש מיוחסת ללב ולקרבים, עי' ישעיה טו יא ותהלים קג א). במדת הרין - דורש מאוריד מל' הון (בניל) ומל' מדה ועי' ספרי דברים פס' לג, בכל מדה ומדה שהוא מורה לך בין במדת הטוב בין במדת הפורענות. / מא-מב. עי' תנחומא יתרו ט' טז: למה קראו אללים ר' יוסי אומר כדי שלא לחן פתחין פה לאומות העולם לומר שלא נקראו בשמו שאלו נקראו בשמו היה בהן צורך ויהי נקראו בשמו ולא היה בהן צורך (ועי' ספרי דברים טז פסוק ועבדתם אלהים אהלים). / מנ. תהלים סח כז. / מד. מלכים א יח לג. - ז א-ד. עי' קהלת ד ח. ובראה שיניי מפרש את הפסוק כך: יש אחד ואין שני שיהא אחד כמותו, מכאן שכל דבר אחד שהוא לכאורה אחד אינו אחד שמש אלא יש לו שני בדומתו, וזה שאמר "בבן" בלימה, מסקנה דמלתא היא מכלל לאי אתה שומע הן והולך ומפרש למה כוננו: אחד שאין לו שני זה הקב"ה ואחד שיש לו שני זה העולם, עולם הזה והעולם הבא. גם -

גם אי אל שיני יש אל אַחד
די עולם שגים ולא עולם אַחד
הלל לכולנו אב אַחד
וכמו בן לנו אל אַחד
זאת נחשב ונאמין לאל אַחד
חברים מקשיבים קול אַחד
טעם מיוצא פה אַחד
ייראת למש מוד אַחד
בבוד תנו לאל אַחד
לכן ייחדנו גוי אַחד
מי ישיבנו והוא באַחד
גיחני מרועה אַחד
סידר שני לוחות באַחד
עוד מהם לא נפל דבר אַחד
פלאות עושה באות אַחד
צופה בריוותיו באדם אַחד
קורא דורות אַחד אַחד
רבות מעשיו גיד אַחד לַאחד

ה

טו

ז

לא ארע מעמו. אי - און, כמו בתלמוד (ובמקרא: אי כבוד, שמואל א ה כא; אי נקי, איוב כב ל) אך יתכן שנשמטה נון, די עולם - מלא עולם. וכן אומר יגיי במקום אחר (פיוט ו מקרובה לסדר בראשית טו א): די יניעם לא היה להבל (ואולי מימו להברי חיל, ביר ראש פר' מו ופ' צב: אני הוא שאמרת לעולמי ד). ה. מלאכי ב י / ח-י. עי' שיהיה ח ינ ושיד'ש רבה פסוק הוישבת בגנים: דבר אחר. . . כשישראל נמנעין לבתי כנסיות וקורין קיש בכיון הדעת בקול אחד בדעה וטעם אחד הקב"ה אומר להם הוישבת בגנים בשאתם קורין חברים (כלומר בחבורה) אני ופמליא שלי מקשיבים לקולך השמיעני, ועי' שם הפסקא שלאחריה. טעם - הוא הדבור המונעם והמוטעם. וראת להש - לחישה שמע דגמרת באומה ויראה. מוד - דבורה, כמו "בסדרם" בראשית מש ו / יג. איוב כג יג. יד. קדלת יב יא. טו. עי' תנחומא עקב סי' י: אמר ר' חנינא לוח כתיב שלא היו גדולים זה מזה אלא שנידם שנים והיתד פסלת שנידם כאחד. / טו. עפ"י מלכים א ה ג. המורים יד-טז מביעים רעיון אחד: מרועה אחד נחנו שני לוחות באחד שמדם לא נפל דבר אחד. / יו. באות אחד - באחת מאותיות שמו (א). ועי' חגגותא בספיקתא רבתי מסיקא דעשרת הדברות (הו' איש שלום דף קד ע"א): אמר ר' יהא בר סימון לא ספק דבר כל שמו אלא אמילו אות אחת משמו עושה צבא ככל שמו. / יז. הוא סוקר את כל דבריאה בסקירה אחת כסוקר אדם אחד. כיריותיו - נקדו מוכח מתוך הדתיב ומקיים בכתבי הגניזה הסטוקר'ים. / יט. עפ"י ישעיה מא ד / כ. רבות מעשיו - גדולת מעשיו מל' רבותא. דנאל ה-יט. ובמדרש (ב"ר סוף פר' נו): הדיבה אריה דבות לאב רבות לבן.

שְׂדֵי בְּיַחֲדָה יוֹם אֶחָד
תִּתְחַמַּד כִּי אֶתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד

סילוק

ח אֶחָד אֶתָּה וְאֵין אֶחָד
יחיד וְאֵין זולָתְךָ
מְיֻחָד וְאֵין בְּלֻמָּךְ
לְבָדְךָ וְאֵין עוֹד
אֵין בְּעֶרְבְּךָ
אֵין דּוּמָה-לֶךְ
וְאֵין בְּלֻעֲנִיָּךְ
לְמַעַלְלָן לְמִשָּׁן
לְפָנִים לְאַחֲזֹר
לְצַד לְצִדְדִּים
בָּיִם בְּתֵהוֹם
וְגַם בְּחֶלֶד
אֵין עוֹד מְלֻבָּדָה אֱלֹהִים
וְאַפָּם כְּמוֹךָ
מִי כְמוֹךָ
מִי יְדֻמָּה-לֶךְ
מִי יִשְׁוּוּה-לֶךְ
וּמִי יַעֲרוּדֶה-לֶךְ
בְּאַלְהִים
בְּאֵלִים
בְּאַרְאֵלִים

יז. יום אחד - יום דְּרִין של ימות המשיח. עי' פיוט ב שוהה ז. - ח) סילוק - כך נקרא ההלק הדוֹדִין של הקרובה שהוא המעבֵר לקדושה.

בְּחַיִּילִים

בְּצַבָּאוֹת

בְּרִכְבוֹת

בְּשָׂרְפִים

נדר

בְּעִירֵין וּמִדִּישִׁין

בְּקִדּוּשִׁים בְּקִדּוּשִׁים

הַמְּקֻדָּשִׁים וְהַמְּקֻדָּשִׁים

לֵךְ מִקְדִּישִׁים

אַחֵד וּמִיֶּחֶד

5

בְּפִי יְחִידִים

וּמִיֶּחֶדִים כֹּחַ

כו. בקדושים - בישראל הקדושים בכל מיני קדושה. / לב. כז = ככתוב (ישעיה ו ג).

סוף דבר

כיציר בית הכנסת וכתוספת לתפלה של חובה, נולדו בפיוט סונים שונים בהתאם לסוגי התפלה.

מבחינים בו שלשה סונים ראשיים הנבדלים זה מזה באפים ובתבניותם: (א) קרובה. פיוטים לתפלת שמונה-עשרה.

(ב) יוצר. פיוטים לברכות קריאת-שמע של שחרית.

(ג) מעריב. פיוטים לברכות קריאת-שמע של ערבית.

הקדמון בסוגי הפיוט הוא זה של הקרובה. קרובה זוהי שלשלת של פיוטים המצטרפים לחטיבה אחת, שחלקיה עשויים להשתלב בתוך תפלת שמונה-עשרה, בסוף כל ברכה וברכה סמוך לחתימתה. ולפי טיב התפלה מבחינים בקרובה שלשה מינים אלה:

(א) שמונה-עשרה. קרובה לתפלת חול.

(ב) שבעתא (גם שבעה). קרובה לתפלת שבת ויום טוב שאין בה „קדושה“.

(ג) קדושתא (גם קדושה). קרובה לתפלת שבת ויום טוב שיש בה קדושה.

הקדושתא נבדלת משאר מיני הקרובה בזה שראשה ורובה משולב בין ברכה שניה לשלישית מברכות שמונה-עשרה, ובדרך כלל אינה כוללת אלא שלש ראשונות (מגן אברהם, מחיה המתים, האל הקדוש).

בארץ ישראל, מולדת הפיוט, לא אמרו קדושה אלא בתפלת שחרית של שבת ויום טוב וראש חדש וחגכה¹. מכאן באור לשלש תופעות

בספרות הקרובה העתיקה: אין קדושתא אלא לתפלת שחרית. נמצא שאין קרובה למוסף אלא ממין השבעתא. הקרובות לחנכה ולשחרית של ראש חדש וחולו של מועד יש בהן צרוף של שמונה עשרה וקדושתא. הראשון שנודע לנו כמתבר קרובות — וכמו כן הראשון לחורזי חרוז ולחותמי שמם בפיוטיהם — הוא ינאי. ינאי הוא, לפי המסורה המקובלת, השני בשלשלת קדמוני הפיוטנים הידועים לנו בשמותם, ורבו של אלעזר בירבי קליר, השלישי בשלשלת זו. על זמנו ומקומו אין לנו ידיעה מוחלטת. חכמי זמננו משערים שחי בארץ־ישראל במאה השביעית². בקרובה המובאת כאן יש רמזים למלכות פרס (פיוט ג).

מפיוטיו לא נודע לנו כלום עד המאה שעברה. בה מצאו שהקרובה „אוני פטרי רחמתי” הנאמרת לפי מנהג אשכנז בשבת הגדול, והפיוט „אז רוב נסים” הידוע מתוך ההגדה של פסח, לינאי הם.

עם גלוי הגניזה³ נחשף מקור לפיוטי ינאי ומאז ועד הנה נתפרסמו תשעה־עשר שרידים מקרובותיו⁴, מהן שתיים ממין השבעתא ויתרן ממין הקדושתא.

פיוטי ינאי יש בהם מן החדוש הכפול: בפעם הראשונה מצאנו כאן קרובות לסתם שבתות וראינו שאין הפיוט ענין למועדים ולימים מצוינים בלבד, כפי שלמודים היינו לחשוב עד כאן. ושנית: קרובות אלו מיוסדות על „סדרי” התורה של המחזור השלשי, כלומר, על פרקי התורה לפי חלוקת בני ארץ־ישראל שנהגו לסיימה אחת לשלש שנים או, לפי מנהג אחר, פעמים בשמטה⁵.

מסרת שהגיעה לידינו בשם רבינו גרשם מאור הגולה⁶ אומרת, שינאי פייט קרובות לכל סדר וסדר. נמצאנו למדים שמספר קרובות ינאי לסדרים עולה לסכום שלמעלה ממאה וחמשים, בהתאם למספר השבתות של שלש שנים. מאלה לא נתפרסמו עד כאן אלא שרידי חמש־עשרה. יתרון מפורות, קטעים קטעים באוצרות הגניזה השונים, וכנסן הולך ויוצא לפועל ב„מכון לחקר השירה העברית”, שנוסד בברלין ע"י מר שלמה שוקן, בסוף שנת 1930. עד כאן נמצאות במכון למעלה ממאה קרובות

4
H